

Asia: VN/27997/2023

Lausuntopyyntö Kansallisesta ruokastrategiasta 2040

Luku 3.1: Reiluus ja kannattavuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.1: Kannattavuus ja reiluus

-

Strateginen tavoite 1: Arvonlisä jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Huomioita ja havaintoja

Alkutuottajien neuvotteluasemaa vahvistaminen – kuten strategialuonnoksessa todetaan - on kannatettava tavoite tasapainoisemman ruokaketjun rakentamiseksi. Luonnoksessa mainittuihin keinoihin voisi lisätä hinnoittelun läpinäkyvyyden eli tiedon lisäämisen siitä mikä osuus hinnasta menee kullekin ruokaketjun toimijalle. Tämä edistäisi kuluttajien tietoisuutta ja eettistä ostamista. Alkutuotannon kannattavuutta parantaisi myös bulkkiraaka-aineen tuottamisen sijasta biomassan/sadon jalostustason nos

Strateginen tavoite 2: Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Huomioita ja havaintoja

Ruokaviennin edistäminen ei saa tapahtua ympäristön tilan tai sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kustannuksella. Ruoka tulisi ihanteellisesti tuottaa siellä missä elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset ovat minimaaliset, työntekijöiden työolosuhteet ovat kunnossa, työstä saatava korvaus riittää toimeentuloon ja veden ja muiden tuotantotekijöiden saatavuus rajoittaa tuotantoa vähiten. Suomen riippuvuus elintarviketuonnista korostaa globaaleiden ruokajärjestelmien keskinäistä riippuvuutta ja tarvetta käytäntöihin, jotka aidosti tasapainottavat kaikkia kestävyden osa-alueita.

Korkealaatuisten elintarvikkeiden tuotannon ohella on tärkeää kehittää uusia innovatiivisia ratkaisuja ja teknologioita, jotka parantavat koko ruokajärjestelmän tuotantopanosten käyttötehokkuutta (vesi on yksi tuotantopanoksista). Näistä ratkaisuista ja teknologioista voidaan jalostaa myös vientituotteita (kuten strategialuonnoksessa mainitaan). Tämä kuitenkin edellyttää

investointeja monitieteiseen tutkimukseen, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan sekä koulutukseen.

Strateginen tavoite 3: Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Huomioita ja havaintoja

Strategiassa asetettu tavoite on tärkeä. Ruoantuotannon ja kulutuksen ympäristövaikutusten kohdentuminen mediassa ja julkisissa keskusteluissa erityisesti maataloustuottajiin kuitenkin heikentää alan houkuttelevuutta nuorten keskuudessa. Ruoantuottajien tulisi kokea saavansa arvostusta tärkeästä työstään. Ruokajärjestelmän haitallisten ympäristövaikutusten vähentäminen on kaikkien ketjuun osallistuvien, myös kuluttajien ja kaupan, yhteinen haaste ja tästä tulisi ruokajärjestelmän toimien tehokkaammin viestiä.

On tärkeää korostaa tieteidenvälisyyttä sekä kansainvälistä yhteistyötä ja liikkuvuutta tutkimuksessa ja kehittämisessä tämän tavoitteen saavuttamiseksi, sillä ne edistävät innovatiivisten ratkaisujen syntymistä ja helpottavat kansainvälistä tiedonvaihtoa.

Strateginen tavoite 4: Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy ja lisää väliotsikko

Huomioita ja havaintoja

Täydennysehdotus: Laidunnus tulee suunnitella siten, että se edistää eläinten hyvinvointia sekä maatalousluonnon monimuotoisuutta.

Strateginen tavoite 5: Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Huomioita ja havaintoja

Kattavampi tieto tuotteiden ympäristövaikutuksista (ml. vesiniukkuuden huomioiva vesijalanjälki) ja ravintosisällöstä edistää kuluttajan tietoisuutta ruokavalinnoistaan ja eettistä ostamista.

Ruokajärjestelmän toimijoiden keräämiä laajoja data-aineistoja tulisi hyödyntää kattavammin tutkimustarkoituksiin esim. ruokatuotannon ja -kulutuksen ravitsemuksellisen laadun ja ympäristövaikutusten seurannassa sekä sosiodemografisten erojen tunnistamisessa.

Laajojen tietoa-aineistojen hyödyntäminen päätöksenteon tukena edellyttää kehittyneempiä tietojenkäsittelymenetelmiä ja -palveluja. Pelkkä data ja sen siirtäminen ei riitä vaan tietoa tulee myös jalostaa sellaiseen muotoon, että se on useiden toimijoiden käytössä. Datan jatkokehitystä ja datamarkkinoita ei ole huomioitu strategialuonnoksessa. Datan tuottamisesta tulee kustannuksia, mutta toisaalta jalostettu data tuottaa lisäarvoa. Näin ollen datalla on hinta sekä omistaja, ja omistajuutta tulisi kunnioittaa reilun datatalouden periaatteiden mukaisesti.

Luku 3.2: Huoltovarmuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.2: Huoltovarmuus

-

Strateginen tavoite 1: Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Huomioita ja havaintoja

Osa riskien hallintaa on myös varautuminen entisestään äärevöityvimpiin sääoloihin kasvukausien aikana. Ruuan alkutuotannon sopeutuminen, resilienssin vahvistaminen ja ympäristötoimien tehokkuus edellyttävät entistä parempaa maaperän kunnon, ravinteiden kierrätyksen ja vesitalouden hallintaa ja uusien tutkimukseen perustuvien teknologisten (sisältäen datan hallinnan ja datatalouden) ratkaisujen tuomista käytäntöön.

Strateginen tavoite 2: Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Tuotantopanosten omavaraisuusaste nousee

Huomioita ja havaintoja

Kriiseihin varautuminen edellyttää nykyistä vähäisempää riippuvuutta tuonnin varassa olevista panoksista (alkutuotannossa esim. lannoitteet, kasvisuojeluaineet ym.). Tämän perustelun riippuvuuden vähentämiselle voisi suorempaan ilmaista strategiassa. Se edellyttää jo olemassa olevien teknologisten valmiuksien (esim. uusiutuvan energian käyttö typpilannoitteiden tuotannossa, ravinteiden kierrätys) kehittämistä ja niiden kustannustehokkuuden parantamista. Voi olla myös aiheellista kansallisesti tukea näitä asioita omavaraisuuden ja huoltovarmuuden turvaamiseksi.

Luku 3.3: Luonnon kantokyky

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.3. luonnon kantokyky

Nykytilakuvauksessa ensimmäisessä kappaleessa voisi mainita, että suomalaisten kulutustottumukset aiheuttavat veden liikkäkäyttöä, paikallista kilpailua vesiresursseista ja keinokastelun aiheuttamia ympäristövaikutuksia ja maaperän köyhtymistä monilla kuivilla alueilla, joista elintarvikkeita tuodaan.

Ennallistamisasetuksen toteuttaminen on keskeinen luonnon kantokyvyn edistämisen instrumentti, ja se kannattaa kytkeä tiivisti ruokastrategian toteutukseen synergioitten hyödyntämiseksi.

Strategiset tavoitteet 1-3 ovat yhdysvaikutteisia, joten niihin liittyvät asiat pitäisi tarkastella systemisesti .

Strateginen tavoite 1: Ruokaketjun ilmastovaikutukset vähentyvät

Huomioita ja havaintoja

Peltoviljelyn hiilipäästöjen vähentäminen, maatalousluonnon monimuotoisuuden ja ruoan huoltovarmuuden yhteensovittaminen on visainen tehtävä, jota tulee tarkastella systemisesti ja kokonaisuutena erityisesti turvemaan peltojen osalta. Maaperästä syntyy aina hiilidioksidipäästöjä, ja ne yleensä lisääntyvät, kun parannamme maaperän mikrobiologista aktiivisuutta, mikä on esimerkiksi uudistavan viljelyn tavoite. Samalla maan hiilivaranto voi kuitenkin jopa kasvaa.

Strategiassa tulisi tavoitella tarkempien kestävyyskriteerien kehittämistä julkisille ruokahankinnoille, joiden tulee olla linjassa ravitsemussuosituksen kanssa. Kriteerien toteutumista tulee myös seurata. Kriteereissä tulisi ottaa huomioon tuontiruoan vesivarojen niukkuusjälki.

Strateginen tavoite 2: Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Ravinnepäästöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee

Huomioita ja havaintoja

Kuivuuden ja tulvien aiheuttamiin riskeihin voidaan varautua myös kehittämällä, pilotoimalla ja ottamalla käyttöön muilla alueilla menestyksekkäästi käytettyjä teknologioita ajoittaisten kuivusjaksojen ja tulvien taloudellisten ja ympäristöön liittyvien riskien pienentämiseksi.

Varautuminen ja resilienssin rakentaminen edellyttävät nykyistä systemisempää vesitalouden hallintaa (ja tutkimusta) (varautuminen esim. tarpeen mukaiseen kasteluun) ja että kasvinjalostuksessa panostetaan kuivuuden/märkyymisen kestävyteen, viljelyyn tuodaan uusia viljelykasveja sekä hyödynnetään luonnon omia keinoja (esim. sekakasvusto eri syvyyskerroksiin ulottuviin juuristoineen yhdistettynä esim. perusmuokkauksen intensiteetin vaihteluun). Lisäksi tulee kehittää ja ottaa käytäntöön teknologisia keinoja (ennusteet, mittaukset, automaattinen kastelun ajoitus ja kohdennus) ajoittaa toimenpiteet kasvien kannalta oikein ja panosten käytön kannalta tehokkaasti. Hyvinvoiva maaperä on tässä kaiken perusta, myös ympäristökuormituksen hallinnassa. Menetelmäkehityksen pitäisi perustua nykyistä paremmin tutkittuun tietoon.

Luku 3.4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.4. Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Liikalihavuus ei ole asiantuntijoiden käyttämä termi. Oikeita termejä ovat ylipaino ja lihavuus.

Nykytilakuvauksessa tulee mainita suositukseen nähden liiallinen punaisen ja prosessoidun lihan kulutus (etenkin miehillä), suositusta vähäisempi kasvien, marjojen ja hedelmien sekä täysjyväviljojen kulutus. Uusi EAT-Lancet 2.0 raportti koostaa hyvin uusimman tutkimuksen liittyen ruokavalintojen terveysvaikutuksiin sekä niiden vaikutuksista planetaarisiin rajoihin.

Strateginen päämäärä 4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi – keskittyy erityisesti kuluttajan valintoihin ja hyvinvointiin. Tässä yhteydessä voisi selkeämmin tuoda esille kuluttajan valintojen ohjaavaa vaikutusta tuotantoon ja tuotantotapoihin, ja sitä että elintarvikkeiden tuotantoon liittyvät ympäristö- ja sosiaaliset vaikutukset usein tukevat kotimaisia elintarvikkeita (kun otetaan huomioon esim. kuljetukseen, resurssien niukkuuteen tuotantoalueilla ja säilyvyyteen liittyviä näkökohtia). Täydennysehdotus: Kuluttajat tunnistavat aikaisempaa paremmin erilaisten elintarvikkeiden koko elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset sekä tuotannossa käytettyjen tuotantopanosten, erityisesti veden, niukkuuden.

Lähde: <https://www.thelancet.com/commissions-do/EAT-2025>

Strateginen tavoite 1: Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Huomioita ja havaintoja

Palkokasvien tuotantoa (ja muita kotimaisia kasviproteiinin lähteitä) tulisi suunnata ensisijaisesti ihmisten kulutusta varten, ja vain toissijaisesti korvaamaan tuontirehua. Suomalaiset saavat tällä hetkellä keskimäärin 70 % proteiinistaan eläinperäisistä lähteistä ja 30 % kasvipohjaisista lähteistä. Siirtyminen kohti tasaisempaa jakaumaa toisi terveys- ja ympäristöhyötyjä.

Strateginen tavoite 2: Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Huomioita ja havaintoj

Strategiassa voisi mainita taustana, että ruoankulutuksessa, ruokavalintojen kestävydessä ja ruokaturvassa on merkittäviä eroja väestön sosiodemografisten taustojen, kuten tulotason, koulutustason, sukupuolen ja asuinpaikan mukaan. Tavoitteena tulee olla näiden erojen kaventaminen. Lause "Ruokavalio tukee yksilöllistä hyvinvointia ja terveyttä" tulisi muokata muotoon "Ruokavalio tukee kaikkien väestöryhmien hyvinvointia ja terveyttä".

Työpaikka-aterioiden mahdollisuus on turvattava myös matalan tulotason sektoreille ja epätyypillisissä työsuhteissa oleville (esim. ammattikuljettajat, palvelualan työntekijät, tuntityöntekijät).

Strateginen tavoite 3: Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Huomioita ja havaintoja

Ruoka tyydyttää fysiologisten tarpeiden lisäksi psyykkisiä ja sosiaalisia tarpeita, tuottaa iloa ja nautintoa ja mahdollistaa merkityksellisiä sosiaalisia hetkiä.

Strateginen tavoite 4: Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Huomioita ja havaintoja

Julkinen ruokapalvelu on keskeinen osa suomalaista ruokakulttuuria ja arjen hyvinvointia. Kouluaterioihin tarvitaan suurempia investointeja, ja lasten ja nuorten osallistumista tulisi vahvistaa tukemalla heidän aktiivista rooliaan ateriapalveluiden suunnittelussa, toteuttamisessa ja kehittämisessä.

Luku 4: Kehitettävät valmiudet

Huomioita ja havaintoja lukuun 4 Kehitettävät valmiudet

Tässä luvussa tulisi korostaa, että hallitus ja muut ruokajärjestelmän toimijat voivat käyttää erilaisia ohjauskeinoja edistääkseen kansanravitsemusta, kestävyystavoitteita ja terveyttä edistävää ruokaympäristöä. Esimerkiksi markkinointisääntely voi vähentää lasten altistumista epäterveellisen ruoan markkinoinnille — uusi ohjeistus on jo olemassa. Vaikka ennaltaehkäisevät toimenpiteet vaativat alkuvaiheessa resursseja, ne voivat merkittävästi vähentää pitkän aikavälin terveydenhuoltokustannuksia sekä edistää ja ylläpitää väestön terveyttä sekä toimintakykyä. Kestävä ruokajärjestelmä parantaa työkykyä ja vähentää sosiaali- ja terveydenhuoltokustannuksia.

Muuta kommentoitavaa

Muita huomioita strategiasta.

Kansallinen ruokastrategia kiinnittää tällä hetkellä vain vähän huomiota kansanravitsemukseen, vaikka se on keskeinen elementti koko ruoantuotannossa. Ruokaympäristön haasteita (esim. epäterveellisiä valintoja edistävä elintarvikkeiden markkinointi ja tarjonta) tulisi käsitellä seikkaperäisemmin strategiassa. Ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä on priorisoitava käytännössä riittävällä resurssoinnilla. Strategiassa tai siihen liittyvässä jatkotyössä tulee kuvata konkreettiset mittarit, joilla tavoitteiden toteutumista seurataan.

Hyytiäinen Kari

Kestävät vesi- ja ruokatulevaisuudet-hanke (STN) - Lausunto on Strategisen Tutkimuksen Neuvoston rahoittaman "Kestävät vesi- ja ruokatulevaisuudet-hankkeen" tutkijoiden laatima. Lausunnon valmisteluun osallistuivat Maijaliisa Erkkola, Laura Alakukku, Jelena Meinilä, Atte Penttilä ja Kari Hyytiäinen